

AFRİKA BOYNUZU BÖLGESİNDEKİ CİBUTİ'DEKİ YABANCI ASKERİ ÜSLER VE KÜRESEL POLİTİKADAKİ ETKİLERİ

Doç. Dr. A. İnci SÖKMEN ALACA

Arel Üniversitesi Öğretim Üyesi
Global Savunma Yazarı

// AFRİKA'NIN EN KÜÇÜK ÜLKELERİNDEN BİRİNDE BU KADAR YABANCI ASKERİ ÜS OLMASI ŞAŞIRTICIDIR. ÖNCELİKLE DEVLETLERİN NEDEN BU ÜLKEYE İLGİ GÖSTERDİĞİNİ DEĞERLENDİRDİĞİMİZDE, GÜVENLİK, EKONOMİK VE POLİTİK NÜFUZ OLARAK TEMELDE ÜÇ AMAÇ DOĞRULTUSUNDA ASKERİ ÜS AÇTIKLARINI GÖRMEKTEYİZ. GÜVENLİK HEDEFLERİ İÇERİSİNDE ENERJİ/EKONOMİK GÜVENLİK, TERÖRİZMLE MÜCADELE, KORSANLIKLARLA MÜCADELE VE YEMEN İÇ SAVAŞININ ULUSLARARASILAŞMA RİSKİNİ ÖNLEME, KITADAN HIZLA TAHLİYE OLABİLME, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİNE LOJİSTİK DESTEK SAĞLAMA YER ALMAKTADIR.

Afrika'nın doğusunda yer alan Afrika Boynuzu, Eritre, Cibuti, Somali ve Etiyopya'nın yer aldığı 2 milyon km2 bir alanı kapsamaktadır. Afrika Kıtası'nın doğu kısmından Aden Körfezi'nin doğusuna doğru uzanan bir gergedan boynuzu şeklinde yükselen bir bölge olarak bilinmektedir. Jeoekonomik ve jeostratejik önemi olan bir alandır. Bu alan içerisinde yer alan Cibuti Cumhuriyeti, 1997 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanan bir

konumda olmasını sağlanmak amacıyla bağımsızlıktan sonra hala varlığını devam ettiren Fransa askerileri ile birlikte, topraklarını yabancı askeri üslere açmıştır. ABD, İtalya, Japonya, Çin bölgeye yerleşirken, Fransız üsünde Alman ve İspanyol askerleri de yer almıştır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Hindistan ve Rusya'da ülkede askeri üs açmak için talepte bulunmuştur. Çok çeşitli yabancı ülke askeri üs yerleşimi ülke ekonomisine

devlettir. Ülkeyi 1999, 2005, 2011, 2016 ve 2021 seçimlerinde üst üste beşinci kez kazanan Cumhurbaşkanı İsmail Ömer Ciye yönetmektedir.

Ülkenin coğrafi konumunun, Aden Körfezi ve Bab el Mandeb Boğazına yakınlığı, Yemen'in karşısında olması Asya ve Avrupa ülkeleri için hayati çıkarlarını ilgilendiren bir konuma getirmiştir. Artan ilgi karşısında Cumhurbaşkanı Ciye, ülkesini Güney Doğu Asya'daki Singapur gibi stratejik bir

katkı sağlamıştır. Cibuti hükümeti, askeri üs diplomasisi kapsamında, yapılan anlaşmalar çerçevesinde yabancı askeri üslardan bulundukları toprak alan üzerinden yıllık kira geliri olarak ülke ekonomisini canlandırmaya çalışmaktadır. Ancak ülkenin egemenliği konularında yabancı ülkelerin karışmaları da istikrardan çok yeni tehditleri de ülke hükümeti için çıkarmıştır. Özellikle 2017'de Çin ile anlaşılmadan önce yılda 70 milyon USD kira ödeyen ABD, hükümete Çin'e üs vermemesi konu-

sunda ciddi bir baskı uygulamış ama başarılı olamamıştır.

Afrika'nın en küçük ülkelerinden birinde bu kadar yabancı askeri üs olması şaşırtıcıdır. Öncelikle devletlerin neden bu ülkeye ilgi gösterdiğini değerlendirdiğimizde, güvenlik, ekonomik ve politik nüfuz olarak temelde üç amaç doğrultusunda askeri üs açtıklarını görmekteyiz. Güvenlik hedefleri içerisinde enerji/ekonomik güvenlik, terörizmle mücadele, korsanlıkla mücadele ve Yemen iç savaşının uluslararasılaşma riskini önleme, kıtadan hızla tahliye olabilme, Birleşmiş Milletler barış güçlerine lojistik destek sağlama yer almaktadır.

İlk öncelikli olarak ekonomik/enerji

güvenliği gelirken, bu durumun önem kazanmasına neden olan İran'ın gerek Basra Körfezi'nde Hürmüz Boğazını; Yemen ve Aden Körfezi üzerinden de Bab el Mandeb boğazını kapatma tehdidiyle dünya enerji sevkiyatı ve ticaretini kesintiye uğratması yer almaktadır. Suudi Arabistan'ın petrol yatakları doğuda yer aldığı için buradan ilk çıkış yolu Hürmüz ya da boru hattıyla batıya sevtir. Hürmüz boğazı kapalı olduğunda, Asya'ya en yakın ulaşım Aden Körfezi üzerinden olmazsa sırasıyla Süveyş Kanalı, Cebelitarık boğazı, tüm Afrika'nın dolaşılması ve Hint Okyanusu'na ulaşılması gerekmektedir ki zaman ve maliyet açısından oldukça yüksektir. İran'ın engellemesini en azından Aden tarafından

önlemek Cibuti üzerinden askeri üslerle mümkün görülmüştür. ABD başkanı Joe Biden'ın Yemen konusunda Suudi Arabistan'a desteğini kestiğini bildirmesinden sonra, Yemen'e daha rahat karşıdan müdahale etmek için Suudi Arabistan Cibuti'de üs açma talebinde bulunmuştur. Yemen iç savaşında taraflardan biri olan Şii Husilere kesinlikle silah yardımının deniz kanalı ile

ya da gizli operasyon merkezleri açmıştır.

Ukrayna savaşının 2022'de başlamasıyla enerji krizi Avrupa için büyüktür ve alternatif bir kaynak bölge hem Afrika hem de Orta Doğu'dur. İran'ın Rusya'dan sonra engelleyici dış politikası Avrupa ekonomilerine zarar verebilir. Bu yüzden Fransa Aerieenne 188 Heron askeri hava üssünde konuşlanmış ve bu üste Alman ve İspanyol askerlerinin yer almasına izin vermiştir. İtalyan üssü korsanlık ile mücadele için açılmış NATO desteği bünyesinde günümüzde kesintisiz enerji için düzen sağlayıcı olarak yer almaktadır.

Ekonomik ve enerji güvenliği kapsamında, ülkede üs açarak en çok ses getiren Çin için de geçerlidir. İlk defa Çin bir deniz askeri üssü açarak yeni bir strateji belirlemiştir. 2017'de açılan askeri üssün bir limanı, bir hava üssü, helikopter pisti, Çin ordusuna ait hastane, bir de yer altında dört nükleer denizaltının yer alabileceği denizaltı üssü bulunmaktadır. Bu üsse askeri ya da donanma üssü demekten çok lojistik faaliyet üssü tanımlamasını uygun görmüşlerdir. Temelde 2013'te uygulamaya başladığı 2. İpek Yolu Projesi'nin deniz ayağı kapsamında Hint Okyanusu'ndan Avrupa'ya geçişi güvenli hale getirmektir. Çin Hint Okyanusu'nu ana karaya ulaşmak için önemli bir deniz olarak görmekte ve Pakistan Gwadar Limanı'nı kullanarak hızlıca ülkeye ulaşmayı hedeflemektedir. Libya'da çatışmalar başladığında kendi vatandaşlarını tahliye etmede zorlandıkları için Cibuti limanı yeni tahliye limanıdır.

Otuz Afrika ülkesinde 61'e yakın liman inşa eden ya da finansal destek veren Çin, 55 ülkeden oluşan Afrika Birliği içerisinde 52 üye tarafından ekonomik, askeri ve kültürel anlamda model alınan bir ülkedir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin izlediği stratejinin aynısını uygulayan Çin, tek partili baskıcı ve kontrol odaklı rejiminin diktatörler ve askeri rejimlerden oluşan Afrika'da benimsenmesinden mem-

//

UKRAYNA SAVAŞININ 2022'DE BAŞLAMASIYLA ENERJİ KRİZİ AVRUPA İÇİN BÜYÜKTÜR VE ALTERNATİF BİR KAYNAK BÖLGE HEM AFRİKA HEM DE ORTA DOĞU'DUR. İRAN'IN RUSYA'DAN SONRA ENGELLEYİCİ DIŞ POLİTİKASI AVRUPA EKONOMİLERİNE ZARAR VEREBİLİR. BU YÜZDEN FRANSA AERİENNE 188 HERON ASKERİ HAVA ÜSSÜNDE KONUŞLANMIŞ VE BU ÜSTE ALMAN VE İSPANYOL ASKERLERİNİN YER ALMASINA İZİN VERMİŞTİR. İTALYAN ÜSSÜ KORSANLIK İLE MÜCADELE İÇİN AÇILMIŞ NATO DESTEĞİ BÜNYESİNDE GÜNÜMÜZDE KESİNTİSİZ ENERJİ İÇİN DÜZEN SAĞLAYICI OLARAK YER ALMAKTADIR.

gizlice yapıldığının istihbaratı olarak verilmesiyle bölgedeki tanker trafiği de incelemeye alınmıştır. Yemen'in Güney Geçiş Konseyinin yönettiği bölgelerde ve Eritre'deki askeri üssünde Birleşik Arap Emirliklerinin İsrail adına denetim mekanizması oluşturması da İran gemilerinin geçişiyle ilgilidir. Mısır devlet başkanı El Fettah Sisi iki İran gemisinin Süveyş Kanalı'ndan geçişine izin verdiğinde İsrail'in denizden güvenliği için risk oluşturmuştur. Etiyopya'da operasyonlar yapan İsrail, ileride Suudi Arabistan ile beraber inşa edecekleri dijital şehir devleti NEOM ve Akabe körfezine açılacak yeni İsrail hattı ile enerji ve mal ticaretinde daha etkin konuma gelecektir. İran'ın sabotaj ve saldırılarına maruz kalmamak için Aden Körfezi geçiş güzergahı üzerinden açık

nundur. Cibuti'ye konuşlanırken ülkeye yatırım anlamında ciddi katkılar sağlamıştır. Cibuti Uluslararası Serbest Ticaret Bölgesinin kurulmasına finansal açıdan yardım ederken, Etiyopya'nın başkenti Adis Ababa'dan Cibuti'ye ulaşacak hızlı bir tren yolu da yaparak Bir Yol Bir Kuşak projesinde Cibuti'nin stratejik konumunu belirginleştirmiştir. Verilen borç paraların ileride nasıl tahsis edileceği ya da çek diplomasisi kapsamında Çin'in ülkeden neleri isteyeceği Batı hükümetleri tarafından merak konusudur.

Avrupa'nın Çin'den yükselen yeni küresel güç olarak hem Ukrayna hem de Orta Doğu'daki barış için arabuluculuk görevi üstlenmesi, ilk aşamada Suudi Arabistan ile İran'ı barıştırarak olumlu sonuçlanmıştır. Bu barışın istenmesi,

bölgedeki enerji yollarının açık kalabilmesi, Ukrayna savaşı devam ederken Avrupa için hayati önem taşımasından ileri gelmektedir. Çin ve Avrupa aynı ortak çıkarda birleşirken, kaya gazı satarak durumu kendi lehine çeviren ABD gelişmeleri özellikle Suudi Arabistan – İran yakınlaşmasını ve Yemen'deki iç savaşının sona erebileceğini dikkatle izlemektedir. Kralın İran ziyareti öncesi CIA üst düzey yetkilisinin Suudi Arabistan ani ziyareti bu yaklaşımı ortaya koymaktadır.

ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası terörle mücadele kapsamında Yemen ve Suudi Arabistan'a müdahale edebilmek için en iyi lokasyon Cibuti'deki Kamp Lemonnier olarak belirlenmiştir. İHA düzeninde istihbarat toplayan Amerikan askerleri bölgedeki korsan-

lık faaliyetlerini de önlemek amaçlı operasyonlar gerçekleştirmiştir. Afrika'da ABD birinci önceliği Kuzey Afrika ile sahra altı bölgesini kesen bir güvenlik şeridi oluşturmak, terör örgütleri ile mücadele etmektir. Çin ile aynı ülkede bulunmaktan asla hoşlanmayan Amerikan askeri grubu, istihbarat zafiyeti oluştuğunu, kinetik enerji ya da laser kullanarak üsse inen uçaklara Çinlilerin müdahale ettiğini belirterek ülke hükümeti üzerinde baskı oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak Çin'in ekonomik yatırımları, çek diplomasisi kapsamında verdiği krediler yüzünden dışlanması mümkün olmayan bir

memnun edememekten kaynaklanan iktidardan düşmedir.

Diğer yandan ABD'nin Çin'i yeniden dengelemek için hayata geçirdiği Hint Pasifik stratejisinin Cibuti'yi kapsayacak şekilde genişlediğini görmek mümkün. Japonya Ambouli askeri üssü ilk deniz aşırı üssü olarak korsanlıkla mücadele ve kıtadan Japon vatandaşlarının tahliyesi için açılmıştır. Hindistan da ülkeden üs talep etmekte ve böylece ABD'nin Çin'e karşı Asya'da kurduğu Hindistan Japon ittifakı bu Afrika ülkesi içinde de devam etmektedir. Tek amaç kıtada ve bölgede Çin'in ekonomik ve politik liderliğini azaltmak, açılan alanda politik nüfuz elde etmektir. Hint Okyanusu içerisinde inci dizilimi stratejisiyle Hindistan'ın etkinliğini azaltmaya çalışan Çin bu sefer Afrika'da karşısında ABD'nin desteklediği Hindistan'ı ve Japonya'yı görmektedir. Şu anki kıtadaki Çin performansına bakıldığında oldukça başarı kaydettiğini ve henüz bu iki Asya ülkesinden ABD gibi bir ciddi tehdit almadığı görülmektedir. Eritre de Rusya'nın üssünün de bulunması sonrasında Cibuti'de coğrafi dağılıma dayalı kutuplaşma kuzeyde Çin Rusya daha güneye doğru ABD ve Avrupa ülkelerinin askeri yapılarının konuşlandığı bir görünüm ortaya koymaktadır.

Ülke istikrarının devamlılığı küresel politikada derinleşen stratejik rekabet nedeniyle ABD-Çin yüzünden tehlikeye girebilir. Ya da o kadar başarılı bir denge siyaseti izlenir ki ekonomik kazanımlar açısından model de teşkil edebilir. Sudan gelişmeleri dikkate alındığında Afrika boynuzunda güvenlik kumdan bir tepeye benzemekte çatışmalar şiddetlenirse bölge ülkeleri arasında sınırlı savaşlar yabancı askeri üslerin güvenliğini tehdit edebilir. En azından Ukrayna sorunu kökten bitmeden bu bölgenin ticaret ve enerji güvenliği açısından açık olması hayati derecede önem taşıdığından uzun bir süre istikrarsızlık göremeyeceğimizi de söyleyebiliriz.

//

OTUZ AFRİKA ÜLKESİNDE 61'E YAKIN LİMAN İNŞA EDEN YA DA FİNANSAL DESTEK VEREN ÇİN, 55 ÜLKEDEN OLUŞAN AFRİKA BİRLİĞİ İÇERİSİNDE 52 ÜYE TARAFINDAN EKONOMİK, ASKERİ VE KÜLTÜREL ANLAMDA MODEL ALINAN BİR ÜLKEDİR. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN İZLEDİĞİ STRATEJİNİN AYNISINI UYGULAYAN ÇİN, TEK PARTİLİ BASKICI VE KONTROL ODAKLI REJİMİNİN DİKTATÖRLER VE ASKERİ REJİMLERDEN OLUŞAN AFRİKA'DA BENİMSENMESİNDEN MEMNUNDUR. CİBUTİ'YE KONUŞLANIRKEN ÜLKEYE YATIRIM ANLAMINDA CİDDİ KATKILAR SAĞLAMISTIR. CİBUTİ ULUSLARARASI SERBEST TİCARET BÖLGESİNİN KURULMASINA FİNANSAL AÇIDAN YARDIM EDERKEN, ETİYOPYA'NIN BAŞKENTİ ADİS ABABA'DAN CİBUTİ'YE ULAŞACAK HIZLI BİR TREN YOLU DA YAPARAK BİR YOL BİR KUŞAK PROJESİNDE CİBUTİ'NİN STRATEJİK KONUMUNU BELİRGİNLEŞTİRMİŞTİR.

ülke konumuna getirmiştir. Afrika'da Sudan'daki üçüncü darbe gerçekleşmesi ve Pakistan'daki Çin yanlısı Imran Khan'a darbe, Cibuti hükümeti için böyle bir girişimin Çin'i bölgeden çıkarmak için mümkün olabileceğini düşündürmektedir. Farklı ülkelerin askeri üs bulundurmasının bir ülke hükümetine yaratabileceği en büyük tehdit herkesi

